

ЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ В ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СЬОГОДЕННЯ

Чернякова Олеся Володимирівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри кримінального права, процесу та криміналістики, Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Калюк Еліна Василівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти І курсу спеціальності 053 Психологія, Київський університет інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»

Значення емоцій і почуттів в життєдіяльності людини не можна недооцінювати, особливо в той час коли сучасність кожного українця так жахлива. Проблема вивчення емоцій і почуттів значна і багатогранна. Далеко не всі пов'язані з нею питання на сьогодні вирішені, а з того, що відомо, багато дискусійного, оскільки емоційно-чуттєвий аспект поведінки складно описувати, класифікувати і відобразити у визначених законах. Однак філософи та психологи, фізіологи й лікарі змогли не тільки одержати значні відомості про сутність емоцій і почуттів, й обгрупувати можливість активного, спрямованого впливу на стан емоційно-чуттєвої сфери людини.

Відомо, що емоції – найважливіший із компонентів людського "Я". Вони супроводять людину від моменту її народження і тривають у продовж усього її життя, визначаючи рівень активності мислення і діяльну активність, ставлення до людей, подій, життєвих завдань, оцінку власних дій і вчинків, впливаючи на функції органів і тканин організму. Їх наявність зумовлює своєрідний фізіологічний стан організму. Слова "емоції" і "почуття" вживаються деякими вченими як синоніми, але прийнято (І.П.Павлов) почуттями називати вищі переживання, властиві тільки людині, а емоціями вважати більш примітивні переживання, властиві як людині, так і тваринам.

Емоції виникли в процесі еволюції як засіб, за допомогою якого живі істоти реагували на зовнішні впливи і пристосовувалися до них. Під час еволюційного розвитку емоції диференціюються й утворюють різноманітні види, що маючи відмітні особливості та закономірності перебігу. Найпростіша форма емоцій – емоційний тон відчуттів - вроджені гедонічні переживання (від грец. hedone – насолода), що супроводять окремі життєво важливі впливи (наприклад, смакові, температурні, больові). Вже на цьому рівні емоції диференціюються на два полярні класи. Позитивні емоції, що викликаються корисними впливами, спонукають суб'єкт їх зберігати. Негативні емоції стимулюють активність,

спрямовану на уникнення шкідливих впливів. В екстремальних умовах, коли суб'єкт не в змозі впоратись з ситуацією, що виникла, розвиваються так звані афекти – особливий вид емоцій, які характеризуються великою силою, здатністю гальмувати інші психофізіологічні процеси та нав'язувати той чи інший спосіб, що закріпився в еволюції, зокрема "аварійного" розв'язування ситуації (наприклад, втечу, агресію). Загалом біологічні емоції є формою актуалізації видового досвіду, користуючись яким індивід здійснює необхідні дії (скажімо, уникнення небезпеки, продовження роду тощо), прояв яких для нього є часто неусвідомленим. Емоції важливі для набуття індивідуального досвіду. Здійснюючи функцію позитивного і негативного підкріплення, вони сприяють набуттю корисних і усуненню негативних форм поведінкової активності.

Емоційна реакція, як реакція активна, – потужний організатор поведінки. Емоції були б непотрібні, якщо вони були б не активні. Цей момент активності в емоції становить найважливішу, на думку Л.С.Виготського, рису у вченні про її психологічну природу [1, с.136]. Будь-яка емоція є спонукою до дії чи відмовою від неї. Емоції є таким внутрішнім організатором наших реакцій, які напружують, збуджують, стимулюють чи затримують ті чи інші реакції. Таким чином, за емоціями залишається роль внутрішнього організатора поведінкової активності.

У множині емоційних проявів у широкому розумінні прийнято вирізняти власне емоції. На відміну від афектів, власне емоції іноді тільки ледве проявляються в зовнішній поведінці. Вони мають чітко виражений ситуативний характер, тобто є оцінним ставленням суб'єкта до можливих ситуацій або ситуацій, які виявляються, щодо власної діяльності та інших людей, та їх проявів у цих ситуаціях. Наукові дослідження особливостей розпізнавання емоцій стосуються передусім їхніх проявів – вегетативних, біохімічних, фізіологічних, експресивно-мімічних, жестових, інтонаційно-комунікативних [2].

Власне емоції мають також ідеаторну ознаку: вони здатні передбачати ситуації та події, які реально ще не настали, і википають у зв'язку з актуалізацією уявлень про пережиті чи уявні ситуації [2, с.49]. Найважливіша особливість емоцій полягає в зумовленості ними різних видів комунікації, тому емоційний досвід людини значно ширший, ніж досвід її індивідуальних переживань. Він формується також унаслідок емоційних співпереживань, що виникають у спілкуванні з іншими людьми та, зокрема, тих, що викликаються засобами мистецтва, найважливішою з функцій якого є комунікативна.

Ученими-психологами та фізіологами встановлено, що інтелект і емоції тісно взаємодіють у структурі внутрішнього світу людини. Усе, що індивід усвідомлює у певному часі та просторі, М.Бердслі називає феноменальним полем. Феноменальне поле він поділяє на дві частини: об'єктивну, до якої включає все те, що стосується зовнішніх об'єктів світу, які індивід сприймає за допомогою своїх органів чуттів, і суб'єктивну, до якої включає все те, що належить внутрішньому світу індивіда; його "Я" - думки, переживання, мотиви та ін., тобто його інтроспекцію [4].

З огляду на це розуміння феноменального поля, емоції індивіда можна диференціювати на ті, що належать його "Я" (напр., самопочуття), й ті, що залежать від оцінки об'єктів світу, який ним сприймається. Емоції входять до обох частин феноменального поля свідомості. Це поле є подвійним варіантом картини світу: внутрішній світ людини, природа. І ті, і ті емоції логічно аналізуються особистістю. При цьому чітко простежується взаємопроникнення раціонального і емоційного як двох складників світогляду. У філогенезі емоції передують інтелекту, що особливо помітно під час спостереження за мовною поведінкою дитини: до певного віку дитяча оцінка всіх ситуацій проявляється лише в емоціях. На те, що *emotio* і *ratio* - все-таки різні аспекти світогляду, вказує такий факт, що в дорослого індивіда емоційна і раціональна оцінки предмета, події не лише не збігаються, але й навіть уможливають протиріччя між ними. Факти вербального приховування, фільтрування істинних емоцій, як і факти їх свідомої маніфестації, що характеризує певну референтну ситуацію, прямо і беззаперечно вказують на відмінність між інтелектуальними (соціологізованими) емоціями та емоціями-інстинктами, зовнішній прояв яких, зокрема через кінетику та фонацію, не завжди керується свідомістю індивіда. Сам засіб вияву емоцій набуває риси соціально формуючої, історично змінної „емоційної мови”, про що свідчать як численні етнографічні описи, так і інші факти, наприклад, своєрідна збідненість міміки вроджена у незрячих людей.

На разі вченими висловлюється думка про емоції як одну із підсистем свідомості. Так, Л.Шпітц вважає, що деяка емоційність характеризує звичайний стан свідомості і навіть передує когнітивним процесам. Когнітивна теорія емоцій розглядає їх як функцію розуму (К.Шерер). Фр. Данеш наголошує, що: "когніція викликає емоцію, бо вона емоціогенна, а емоції впливають на когніцію, бо вони втручаються в усі рівні когнітивних процесів". На цих самих позиціях стоять і В.Грей, А.Ортоні, Дж. Клор і А.Коллінз. У когнітивній теорії емоцій обґрунтовується ідея про те, що фундаментальні емоції утворюють основні структури свідомості. Для нашого дослідження принципово важливим також є висновок Р.Брауна про те, що людина до усвідомлення предметно-логічного значення висловлювання усвідомлює його емоційно-оцінне значення [4, с.161].

Досліджуючи нізнавальні та емоційні процеси, психологи Л.Виготський і С.Рубінштейн довели хибність твердження про відрив емоційної сфери від мислення. У працях Л.Виготського аргументовано доводиться єдність інтелекту й афекту [1]. У працях С.Рубінштейна стверджується, що мислення є єдністю інтелектуального та емоційного, а емоція - єдністю емоційного й інтелектуального.

Згідно з фактами сучасних наукових досліджень існує невербальне мислення, а отже, і невербальні емоції. Спеціальні дослідження в галузі психології та нейролінгвістики свідчать, що емоції можуть випереджати невербальне мислення, а це підтверджує зв'язок емоцій з неусвідомленими і невербалізованими проміжними утвореннями в розумовій діяльності [2].

Отже узагальнюючи вище сказане, емоції – це особливий клас психічних процесів і станів, в яких відображається безпосереднє, ситуативне переживання

життєвих явищ, зумовлене їх відношенням до потреб суб'єкта. Емоції виникають як узагальнена чуттєва реакція у відповідь на різні за характером екзогенні та ендогенні сигнали, що зумовлюють певні зміни у фізіологічному стані організму – породжують у свідомості людини не образи предметів і явищ, а переживання, які є динамічним фоном всієї життєдіяльності особистості.

Нейропсихологія, і як одна із наук про мозок, і як психологічна дисципліна, є перш за все фундаментальною наукою. Тож пріоритетний інтерес новітньої психології та психолого-педагогічної реабілітології, до неї обумовлений саме тим, що нейропсихологія може дати відповіді на багато питань щодо закономірностей психомоторного, когнітивного та емоційного розвитку особистості. Саме тому, в подальших наших емпіричних дослідженнях в галузі емоцій ми будемо використовувати сучасні підходи нейропсихології.

Список літератури:

1. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования: Мышление и речь. Проблемы психологического развития ребенка. – Акад. педагогических наук РСФСР, 1956.
2. Коломійцева О. В. Психологічні особливості емоційного сприймання музики розумово відсталими дітьми : дис. – К. : Олеся Володимирівна Коломійцева, 2009.
3. ЧЕРНЯКОВА О. В., МОРОЗОВА Р. Вплив психоемоційного здоров'я вчителя на його професійну діяльність //Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія:" Педагогічні науки". – 2018. – №. 6.
4. Beardsley M. Aesthetics / M.Beardsley. N.Y., 1958. – P. 34 – 38.